

10 rokov činnosti Hospicu Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi – prvého slovenského hospicu

MUDr. Jozef Chovanec¹, MUDr. Alica Váľkyová²

¹POKO, NsP sv. Jakuba, n. o., Bardejov

²Hospic Matky Terezy Bardejovská Nová Ves, Arcidiecézna charita Košice

Paliat. med. liec. boles., 2013, 6(1): 26–27

Podľa slovenskej legislatívy (Zákon č. 578/2004 Zb.) je hospic samostatné zdravotnícke zariadenie určené na poskytovanie paliatívnej starostlivosti. Zabezpečuje komplexnú starostlivosť pre nevyyliečiteľne chorých a zomierajúcich. Nesľubuje uzdravenie, ale rovnako neberie nádej. Myšlienka hospicu vychádza z úcty k človeku ako jedinečnej a neopakovateľnej bytosti a z jeho potrieb biologických, psychologických, sociálnych a duchovných. Hospic nevyyliečiteľne chorému a zomierajúcemu pacientovi garantuje, že nebude trpieť neznesiteľnou bolesťou, vždy bude rešpektovaná jeho ľudská dôstojnosť a v posledných chvíľach života nebude sám.

Hospice ako prístrešky pre pútnikov potrebujúcich pomoc, sú známe už od 4. storočia. Ako zariadenia pre zomierajúcich začínajú vznikať v 18. a 19. storočí. Poznáme ich vo Francúzsku, v Írsku, Anglicku. V roku 1967 vzniká v Sydenhame v Londýne hospic nového typu – Hospic svätého Krištofa. Zakladá ho Cicely Saundersová (1918 – 2005), mimoriadna osobnosť – lekárka, sestra, sociálna pracovníčka, spisovateľka. Pokladá sa za zakladateľku moderného hospicového hnutia, svetovo uznávanú kapacitu v oblasti paliatívnej medicíny, umierania a lekárskej etiky. Napísala viacero kníh, získala významné ocenenia, bola rytierkou Radu britského impéria, nositeľkou Templetovej ceny, Hiltonovej ceny. Jej manželom bol poľský emigrant – výtvarník Marian Bohusz-Szyszko (1901 – 1995). Sama zomrela na rakovinu ako 87-ročná v hospici, ktorý založila. Za základ sta-

rostlivosti o zomierajúcich považovala liečbu bolesti a holistický prístup k pacientom. Zohľadnila princíp biologickej, psychologickej, sociálnej i spirituálnej starostlivosti o ťažko chorého človeka. Tieto myšlienky ovplyvnili zakladanie a rozvoj hospicov na celom svete. Prvé takéto zariadenia sa objavujú v Anglicku, v roku 1974 vzniká prvý hospic na americkom kontinente, v roku 1984 v Poľsku (Gdansk), v roku 1995 v Česku (Hospic svätej Anežky Českej v Červenom Kostelci). Nové zariadenia sa postupne zakladajú v ďalších štátoch. Zabezpečujú komplexnú paliatívnu starostlivosť pre ťažko chorých a zomierajúcich. Dnes sa ich počet odhaduje vo svete na vyše 2 000.

Myšlienka zriadiť takéto zariadenie v Bardejove vznikla okolo roku 1996. Starú nefunkčnú budovu bývalej cirkevnej školy získala charita. Pracovníci charity sa vtedy rozhodli práve tu zriadiť prvý hospic na Slovensku. Koncom roku 1996 a v roku 1997 sa začínajú organizovať prvé zbierky, vytvára sa kolektív ľudí, ktorý dáva reálne kontúry tomuto cieľu. Základný kameň na prestavbu starej budovy sa kladie 24. novembra 1997. Vytvára sa hospicový tím, nadväzujú sa kontakty hlavne s personálom českých hospicov. Po prvom hospici v Červenom Kostelci otvorenom v roku 1995 sa postupne zriaďujú

v Česku Hospic Štrasburk v Prahe a Hospic svätého Lazara v Plzni (1998), v roku 1999 je otvorený Dom bolesti a hospic svätého Jozefa v Rajhrade na Morave (v roku 1999). Organizujú sa prvé stretnutia v Červenom Kostelci, Rajhrade, medzitým za pomoci sponzorov i budúceho prevádzkovateľa Arcidiecéznej charity v Košiciach pokračuje výstavba. Bardejovčania sa zúčastňujú na stretnutiach kolektívov českých hospicov, od nich získavajú aj rady o technickej príprave stavby.

Významnú tradíciu v budovaní aj prevádzke hospicov majú Poliaci. Boli prví vo východnej Európe, ktorí začali realizovať túto myšlienku. Dnes je v Poľsku vyše 100 takýchto zariadení. Nadviazala sa úzka spolupráca najmä s Hospicom sv. Lazara v Krakove, s hospicom v Myslowiciach. Bardejovčania sa stali pravidelnými hosťami pri odborných seminároch organizovaných v Toruni, Krakove, vo Vroclave.

Stavba sa mohla kolaudovať už 16. septembra 2002, pre administratívne a právne problémy sa však Hospic Matky Terezy otvára až 1. júla 2003 a postupne začínajú prichádzať aj prví pacienti.

Pri otvorení je vedúcou hospicu lekárka s atestáciou zo všeobecného lekárstva, pracujúca na plný úväzok, menší úväzok má aj internista,

Obrázok 2. Návšteve detí – dobrovoľníkov sa potešia i malí pacienti

Obrázok 1. Hospic Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi

chirurg, neurológ, psychiater a onkológ. Vedúca sestra má k dispozícii deväť zdravotných sestier a jednu rehabilitačnú sestru. V hospici pracuje aj ekonóm, štyri pomocné sily, údržbár. V desiatom roku činnosti sa znížil počet sestier na osem, zvýšil sa počet pomocného personálu na osem. Vedúci lekár pracuje na čiastočný úväzok, naďalej sa využívajú služby odborníkov v onkológii, internej, chirurgii, neurológii a psychiatrii, podľa potreby aj v urológii.

Hospic Matky Terezy má kapacitu 20 lôžok v 10 izbách. Okrem toho má tri izby pre príbuzných a stážistov, kaplnku, miestnosť poslednej rozlúčky, pracovne pre personál, seminárnu miestnosť.

Hospic pravidelne navštevujú duchovní rôznych cirkví. Dvakrát týždenne sa koná rímskokatolícka svätá omša, jedenkrát v mesiaci sa konajú evanjelické služby božie, príslušníci iných cirkví prichádzajú na požiadanie podľa potreby.

Významnou súčasťou činnosti je práca dobrovoľníkov. Navštevujú chorých, pomáhajú zdravotnému personálu. Medzi dobrovoľníkmi sú rehoľné sestry, miestne ženy z domácností i mládež. Prichádzajú sem pravidelne, často od svojich rodín, venujú sa prídavným prácam – žehleniu, praniu, ale i sprevádzaniu zomierajúcich. V hospici sú aj detskí pacienti, milé sú návštevy detí, ktoré prinášajú malé pozornosti, ale aj pripravujú pre ne kultúrny program.

Od otvorenia hospicu 1. júla 2003 do 31. decembra 2012 bolo prijatých spolu 787 pacientov, zomrelo z nich 541. Prevádzka je finančne náročná, nebyť príspevkov od pacientov, ale aj dorovnávaní schodkov zo strany charity by toto zariadenie nemohlo fungovať. Aj keď medzi pacientmi hospicu sú chorí a zomierajúci s rôznymi chronickými chorobami, onkologicky chorí tvoria z nich vyše 50 %. Sú to pacienti často vyžadujúci náročnejšiu aj nákladnejšiu starostlivosť. Napriek tomu vedenie charity zohľadňuje ich osobitný charakter nižšími finančnými poplatkami pre onkologicky chorých. Charakter onkologických pacientov je každoročne veľmi podobný. V roku 2013 oslávi hospic 10 rokov svojej činnosti. V piatom roku svojej existencie (2008) bolo prijatých do hospicu v Bardejovskej Novej Vsi spolu 63 onkologických pacientov. Najmladší pacient mal jeden rok, najstarší 95 rokov, 42 z nich potrebovalo silné analgetiká (3. stupňa podľa rebríčka WHO), 20 potrebovalo nákladnú doplnkovú výživu, 8 z nich malo aplikovanú výživu prostredníctvom PEG. Jedenásť pacientov malo otvorené exulcerované formy tumorov, 6 pacientov malo kolostómiu a 5 tracheostómiu. U 6 boli ťažšie formy dekubitov. Veľmi náročné na ošetrovanie sú najmä otvorené exulcerované formy nádorov. Podobná skladba pacientov sa opakuje každoročne.

Okrem zdravotníckej, psychologickej, sociálnej a duchovnej starostlivosti o pacientov v hospici treba zdôrazniť aj sústavné vzdelávanie pracovníkov stredného zdravotného personálu. Pre ich vzdelávanie je vyčlenená samostatná miestnosť. Prednášajú v nej lekári, semináre si pripravujú pravidelne aj sestry pod vedením vrchnej sestry a vedúcej lekárky v hospici. Od roku 1997 pracovníci hospicu organizujú medzinárodné hospicové semináre za účasti lekárov a sestier zo Slovenska i zo zahraničia.

V roku 2012 sa uskutočnila v poradí už 7. medzinárodná konferencia za účasti odborníkov zo Slovenska, z Česka, Poľska, Ukrajiny a Ruska. Venovala sa problémom hospicového hnutia u nás aj v zahraničí. Dňa 2. apríla 2012 zomrela v Hospici Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi MUDr. Alica Válkyová, zakladateľka, dlhoročná riaditeľka a v posledných mesiacoch svojho života pacientka tohto zariadenia. Osud jej už nedoprial osláviť 10 rokov činnosti tohto užitočného zariadenia, významne pomáhajúce mu aj onkologickým pacientom.

MUDr. Jozef Chovanec

POKO, NsP sv. Jakuba, Bardejov

jozefchovanec@nsp-bardejov.sk

MUDr. Alica Válkyová, rodená Jakubíková, 28. 11. 1935 – 2. 4. 2012

MUDr. Alica Válkyová sa narodila v obci Šúrovce neďaleko Trnavy dňa 28. novembra 1935 v rodine kováča ako najstaršia z piatich detí. Všetci jej súrodenci ukončili strednú alebo vysokú školu. Základnú školu absolvovala v rodnej obci, na gymnaziálnych štúdiách pokračovala v Bratislave. Tu v rokoch 1957 – 1962 úspešne absolvovala aj Lekársku fakultu Univerzity Komenského. Po promócii dostala umiestnenku do Bardejova na interné oddelenie. V roku 1964 patrila k zakladajúcim členom Spolku lekárov v Bardejove. V roku 1967 nastúpila na obvodné zdravotné stredisko v Kružľovskej Hute, tu pracovala až do svojho odchodu do dôchodku v roku 1995. Práca všeobecného lekára nepatrí k jednoduchým, MUDr. Válkyová si však našla v tomto kraji ďaleko od jej rodiska obľubu u miestnych obyvateľov a s jej vlastným humorom riešila aj ťažké problémové situácie. Jej život bol poznačený aj tým, že manžel bol v päťdesiatych rokoch odsúdený ako politický väzeň.

Stála aktivita, ktorou sa vyznačovala celý život, ju neopustila ani v dôchodcovskom veku a pribrala si ďalšie nové ciele. Najviac ju oslovila charita, stala sa vedúcou okresnej katolíckej charity v Bardejove, bola

zvolená za členku mestského zastupiteľstva v Bardejove, bola aktívna v Ústredí slovenskej kresťanskej inteligencie. Počas tohto obdobia sa nadchla pre hospicové hnutie. V spolupráci s ďalšími členmi farskej charity v Bardejove a s Arcidiecéznou charitou v Košiciach pripravila podmienky na vytvorenie prvého hospicu na území Slovenska – Hospicu Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi. Dňa 24. novembra 1997 bol položený základný kameň na výstavbu tohto unikátneho zariadenia. MUDr. Alica Válkyová z vlastnej iniciatívy navštívila fungujúce hospice v Česku (Červený Kostelec, Rajhrad), poľské hospice (Krakov, Toruň a ďalšie), zapojila sa do organizácie hospicového hnutia na Slovensku. Hospic Matky Terezy bol otvorený 1. júla 2003 a mohol prijať prvých pacientov. MUDr. Válkyová sa stala jeho riaditeľkou i stabilnou lekárkou. V roku 2007 prevzala Cenu Antona Neuwirtha za ochranu života. Od roku 2008 sa stala spoluorganizátorkou tradičného medzinárodného seminára pravidelne venovaného otázkam paliatívnej a hospicovej starostlivosti. Riadiacu činnosť v hospici vykonávala do roku 2010. Vtedy sa jej zdravotný stav zhoršil pre vážny úraz a ona sa stala jeho pacientkou. Tu aj zomrela 2. apríla 2012 vo veku nedožitých 77 rokov.